УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ “ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
UNIVERSITY “GOCE DELCEV ” SHTIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

ОБРАЗОВАНИЕТО ВО XXI ВЕК
– СОСТОЈБИ И ПЕРСПЕКТИВИ –

МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
– ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ –

EDUCATION IN XXI CENTURY
– CONDITIONS AND PERSPECTIVES –

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
– PROCEEDING BOOK –

Штип, 24 – 25 Септември, 2015
Shtip, September, 24-25, 2015

fesconference@ugd.edu.mk

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ “ – ШТИП
ФАКУЛТЕТ ЗА ОБРАЗОВНИ НАУКИ
UNIVERSITY “GOCE DELCEV ” SHTIP
FACULTY OF EDUCATIONAL SCIENCES

ОБРАЗОВАНИЕТО ВО XXI ВЕК – СОСТОЈБИ И ПЕРСПЕКТИВИ –

МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

Штип, 24 – 25 Септември, 2015

– ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ –

EDUCATION IN XXI CENTURY – CONDITIONS AND PERSPECTIVES –

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

Shtip, September, 24-25, 2015

– PROCEEDING BOOK –

Штип, 2016

Издавач / Publisher

Универзитет „Гоце Делчев“ Штип — University ”Goce Delcev” - Stip
Факултет за образовни науки — Faculty of Educational Science

За издавачот / For publisher

Проф.д-р Соња Петровска, декан / PhD Sonja Petrovska, Dean

Издавачки совет / Publishing council

проф. д-р Блажо Боев — Prof. Blazo Boev, PhD
проф. д-р Лилјана Колева Гудева — Prof. Liljana Koleva Gudeva, PhD
проф. д-р Кирил Барбареев — Prof. Kiril Barbareev, PhD
проф. д-р Дејан Мираковски — Prof. Dejan Mirakovski, PhD

Главен и одговорен уредник / Editor in chief

Проф.д-р Соња Петровска — PhD Sonja Petrovska

Технички уредник / Technical Editing:

Доц. д-р Верица Јосимовска — Ass. Prof. Verica Josimovska, PhD
Доц. д-р Билјана Попеска — Ass. Prof. Biljana Popeska, PhD
Доц. д-р Деспина Сивевска — Ass.Prof. Despina Sivevska, PhD
Славе Димитров — Slave Dimitrov

Јазично уредување / Language Editor:

Виолета Карагунова / Violeta Karagunova (Macedonian language)
Снежана Кирова / Snezana Kirova (English language)

Дизајн / Design:

Славе Димитров

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

37"20"(082)(048.3)
МЕЃУНАРОДНА научна конференција (2015 ; Штип)
Образованието во XXI век [Електронски извор] : состојби и перспективи : книга на апстракти / Меѓународна научна конференција, Штип, 24-25 септември, 2015 = Education in XXI century : conditions and perspectives : book of abstracts / International scientific conference, Shtip, September, 24-25, 2015. - Текст во PDF формат, содржи 100 стр.. - Штип : Универзитет "Гоце Делчев", Факултет за образовни науки = Shtip = University "Goce Delcev" Shtip, Faculty of educational sciences, 2015

Начин на пристап (URL): https://e-lib.ugd.edu.mk/naslovna.php. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 29.12.2015. - Фусноти кон текстот

ISBN 978-608-244-275-4
1. Насп. ств. насл.. - I. International scientific conference (2015 ; Shtip) види Меѓународна научна конференција (2015 ; Штип)
а) Образование - 21 в. - Зборници - Апстракти
COBISS.MK-ID 100254474

Organizers:

University "Goce Delcev" - Stip
Faculty of Educational Sciences
Republic of Macedonia

Organizing Committee:

Sonja Petrovska, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia
Todor Cepreganov, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia
Nikola Smilkov, Art Academy, University Goce Delcev Stip, Republic of Macedonia
Kiril Barbareev, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia
Despina Siveska, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia
Biljana Popeska, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia
Traj;e Stojanov, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia
Irena Kitanova, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia
Oliver Cackov, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia
Jadranka Runceva, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia
Verica Josimovska, Faculty of Educational Sciences, University "Goce Delcev" in Stip, Republic of Macedonia

Editorial board:

Ph.D Leonid F. Chuprov, Russian Academy of Natural History (RANH, Moscow), Chernogorsk, Russia
PhD Mark R. Ginsberg, College of Education and Human Development at George Mason University, Fairfax, Virginia, USA
Ph.D Ivan Prskalo, Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia
PhD Milan Matijević, Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia
Ph.D Sinisa Opic, University of Zagreb, Croatia
Ph.D Tamara Gazdic-Aleric, Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia
PhD Zaharnytska Iryna Ivanivna, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine
PhD, Lutsenko Iryna Oleksiivna, Department of Children's Creativity, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine
PhD Sukhorukova Halyna Viktorivna, Department of Children's Creativity, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine

PhD Kot Nataliia Mykhailivna, Department of Theory and History of Preschool Pedagogy, Institute of the Child Development, National Pedagogical Dragomanov University, Kiev, Ukraine
PhD Anna Studenska, Faculty of Ethnology and Educational Science, University of Silesia, Poland
Phd Alina Szczurek-Boruta, Faculty of Ethnology and Educational Science, University of Silesia, Poland
PhD Stojan Bogdanovic, University of Nis, Serbia
PhD Stojan Cenikj, Teaching Faculty, Vranje, University of Nis, Serbia
PhD Stana Smiljkovikj, Teaching Faculty, Vranje, University of Nis, Serbia
PhD Emina Hebib, Faculty of philosophy, Belgrade, Serbia
PhD Živorad Milenovic, Teaching Faculty, leposavic, University of Kosovska Mitrovica, Serbia
PhD Prof.Iliana Petkova, Faculty of Education, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Sofia, Bulgaria
PhD Trayan Popkochev, Sout-West University "Neofit Rilski" Blagoevgrad, Bulgaria
PhD Krasimira Mutavchieva, Trakiski Univerzitet, Faculty of Pedagogy, Stara Zagora, Bulgaria
PhD Eleonora Mileva, Teaching Faculty, National Sports Academy "Vasil Levski", Sofia. Bulgaria
PhD Anzhelina Yaneva, Sports Department, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Sofia, Bulgaria
PhD Veselina Ivanova, Faculty of Education, Trakia University, Stara Zagora, Bulgaria
PhD Elka Kirilova Yanakieva, Faculty of pedagogy, Southwest University of Neophyte Rilski, Blagoevgrad, Bulgaria
PhD Margarita Koleva, Faculty of pedagogy, Southwest University of Neophyte Rilski, Blagoevgrad, Bulgaria
PhD Nino Mihajlov, Faculty of pedagogy, Southwest University of Neophyte Rilski, Blagoevgrad, Bulgaria
PhD Tatjana Novovic, Faculty of Philosophy, University of Niksic, Montenegro.
PhD Sonja Petrovska, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
PhD Emilija Petrova Gorgeva, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
PhD Snezana Mirascieva, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
PhD Snezana Stavreva Veselinovska, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
PhD Stevan Aleksoski, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
PhD Blaze Kitanov, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
PhD Nikola Smilkov, Art Academy, University Goce Delcev Stip, Macedonia
PhD Todor Cepreganov, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
PhD Snezana Jovanova Mitkovska, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
PhD Kiril Barbareev, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
PhD Despina Sivevska Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
PhD Biljana Popeska, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
PhD Trajce Stojanov, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
PhD Trajce Nacev, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
PhD Stojko Stojkov, Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev Stip, Macedonia
MSc Snezana Kirova, Faculty of Philology, University Goce Delcev Stip, Macedonia
MSc Lence Nasev, Academy of Music, University Goce Delcev Stip, Macedonia

LADIES AND GENTLEMEN, DEAR GUESTS!

With great honor and pleasure I welcome You on behalf of all teachers, associates, employees and students of the Faculty of Educational Sciences at the University “Gotse Delchev” in Shtip and I wish You pleasant moments during this solemn event organized to mark 20 years of university education of teachers.

But in fact, the Faculty of Educational Sciences basis its twenty years of existence on 146 year continuous development of formal education of teachers and preschool teachers in the region. The achievements of the Pedagogical-Seminary school founded in 1869, the existence of which is linked to the name of the creator of the first primer and the first textbook for teachers - School Pedagogy - Josif Kovachev, and to the name of the great teacher Gotse Delchev, followed by the School for Teachers established in 1946, Higher Pedagogical School founded in 1959, and the Pedagogical Academy (1961) are woven into the tradition and development of our Faculty.

In 1995 the two-year formal education of teachers and preschool teachers developed into four-year university studies.

In 2007 the Pedagogical Faculty became part of the State University "Goce Delchev" in Shtip, said to be the fastest growing university in Macedonia.

Following the global trends in teacher education, modern trends in education policymaking in Europe and in the world, respecting the knowledge of the history of civilizations as an important intellectual resource for social development, as well as scientifically and experientially diagnosed educational challenges that have emerged as a result of deep changes of values in our society and globalization trends (scientific, educational, technological, and economic) the Faculty of Educational Sciences has designed study programs for I, II and III cycle of studies in accordance with the organizational - pedagogical quality standards in compliance with the principles of the Bologna Declaration and European credit-transfer system with a high level of recognition in the area of European Higher Education.

If 20 years ago our Faculty started to implement teaching with 5 PhDs and 3 masters as regular employees, today we can proudly say that our academic community is comprised of 20 PhDs and one master.

Today our students have the opportunity to educate themselves at the faculty which sees its future as a continuous development aimed at:

- Strengthening and expanding international partnerships
- Popularization of mobility of students and staff,
- Internationalization and improvement of scientific research work,
- Improvement of pedagogical approaches to teaching and links with practice, putting students at the center of the educational process.

Ladies and Gentlemen,

I take this opportunity to thank you for coming today to celebrate with us the teaching profession and our contribution to it.

We are quite aware that the road to success is long and winding and it is easier to travel with joint forces. That is why we wanted to mark this celebration by organizing a scientific conference dedicated to education in the 21st century. Let us share our knowledge, understanding and experiences regarding the situation and perspectives and suggest possible ways of modernization. 89 papers have been submitted and there are authors from 8 countries. This is really promising!

Once again, I wish you all a warm welcome and successful work.

Dean,
Prof. d-r Sonja Petrovska
24. 09. 2015., Stip

ПОЧИТУВАНИ ...

Со голема чест и задоволство, Ве поздравам во името на сите наставници, соработници, вработени и студенти на Факултетот за образовни науки при Универзитетот Гоце Делчев во Штип и Ви посакувам пријатни моменти во текот на оваа свечена манифестација организирана по повод 20 годишно факултетско образование на наставници и воспитувачи.

Факултетот за образовни науки своето постоење го темели на 146 годишниот континуиран развој на формалното образование на наставници и воспитувачи на овие простори. Во традицијата и развојот на нашиот факултет се вткаени достигнувањата на Педагошко-богословското училиште основано во 1869 год. Со чие постоење се врзува името на творецот на првиот буквар и првиот учебник за наставници – Школска педагогија – Јосиф Ковачев, и името на големиот учител Гоце Делчев, па Учителската школа основана во 1946 год, Вишата педагошка школа формирана во 1959 год, Педагошката академија (1961 год.).

Во 1995 година формалното двегодишно образование на наставници и воспитувачи прераснува во четиригодишно факултетско образование.

Во 2007 година Педагошкиот факултет стана дел на државниот Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, кој го носи епитетот најбрзорастечки Универзитет во Р Македонија.

Следејќи ги глобалните тенденции во образованието на наставници, современите тенденции во креирањето на образовните политики во Европа и во Светот, респектирајќи ги знаењата за историјата на цивилизациите како значаен интелектуален ресурс за општествениот развој, како и научно и искуствено дијагностицираните воспитни предизвици кои се појавија како резултат на длабоките вредносни промени во нашето општество и глобализациските тенденции (научни, образовни, техничко-технолошки, економски) ФОН дизајнираше студиски програми за I, II и III циклус на студии согласно организациско –

педагошки стандарди за квалитет, согласно принципите на Болоњската декларација и Европскиот кредит-трансфер систем, со високо ниво на препознатливост во Европскиот високообразовен простор.

Ако пред 20 години нашиот факултет започна да ја реализира наставата и вежбите со 5 доктори на науки и 3 магистри, како редовно вработени, денес со гордост можеме да кажеме дека оваа академска заедница ја сочинуваат 20 доктори на науки и 1 магистер.

Денес нашите студенти имаат можност да се образуваат на факултет кој својата иднина ја гледа како континуиран развој во насока на:

- зајакнување и проширување на меѓународните партнерства,
- омасовување на мобилноста на студентите и на вработените,
- интернационализација и подобрување на научно-истражувачката работа,
- унапредување на педагошките пристапи во наставата и врските со практиката, поставувајќи ги студентите во центарот на образовниот процес.

Почитувани присутни,

Ја користам оваа прилика, да ви се заблагодарам што дојдовте денес заеднички да го чествуваме учителското дело и нашиот придонес во него.

Ние сме сосема свесни дека патот до успехот е долг и кривулест но и дека полесно се патува со заеднички сили. Затоа ова наше празнување сакавме да го одбележиме со Научна конференција посветена на образованието во 21 век, да ги споделиме нашите знаења, разбирања и искуства во врска со состојбите и перспективите како и да предложиме можни начини за негово осовременување.

Уште еднаш, На сите Ви посакувам топло добредојде и успешна работа!

Декан,
Проф. д-р Соња Петровска
24. 09. 2015. година Штип

TABLE OF CONTENTS

1. СО КВАЛИТЕТНИ ПРОМЕНИ ДО ПОКВАЛИТЕТНО УЧИЛИШТЕ
Блаже КИТАНОВ……………………………………………………………………..........5
2. LANGUAGE CULTURE – A SEGMENT OF LANGUAGE EDUCATION
Violeta NIKOLOVSKA………………………………………………………………........9
3. RESEARCH TRENDS IN EDUCATION IN MULTICULTURAL ENVIRONMENTS IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA
Elizabeta TOMEVSKA-ILIEVSKA,Emilija SIMONOVSKA JANACKOVSKA, Sadudin SADIKI……………………………………………………………………….....15
4. USING AUTOMATIC TEXT CATEGORIZATION TECHNOLOGIES IN THE MODERN EDUCATIONAL PROCESS
Anna GLAZKOVA……………………………………………………………………..…23
5. THE ROLE OF BUSINESS SCHOOL IN THE POST-GRADUATE EDUCATIONAL SYSTEM
Nikita RAVOCHKIN……………………………………………………………….…….....27
6. FORMATION OF ETHICAL RULES (CODE) IN PRESCHOOLERS THROUGH THE BULGARIAN CHILDREN'S FOLKLORE GAMES
Julia DONCHEVA……………………………………………………………….……..…32
7. FORMATION OF HUMAN POTENTIAL: INSTITUTIONAL MECHANISMS AND POLICIES
Stanka RINKOVA……………………………………………………………….…….…...36
8. THEORETICAL FORMULATION AND SCIENTIFIC JUSTIFICATION OF THE PROBLEM OF TRAINING TEACHERS IN TECHNICS, TECHNOLOGY AND ENTREPRENEURSHIP
Tsvetana KOSTADINOVA ANTIPESHEVA……………………………………..…41
9. INTERACTIVITY IN TEACHING STUDENTS MODERATORS
Kosta KOSTOV, Silvia KYUCHUKOVA, Hristina MILCHEVA……………….......45
10. EVALUATION OF STUDENTS' LEARNING UNDER THE PRISM OF EXPECTED OUTCOMES
Teuta SHABANI, Suzana NIKODINOVSKA BANCOTOVSKA………………..…49
11. COMMUNICATION IN THE TEACHING PROCESS. INTERACTIVE NATURE OF COMMUNICATION
Valentina VASILEVA………………………………………………………………….57
12. PHYSICAL ACTIVITY OF 3-4 YEARS OLD CHILDREN IN KINDERGARTEN
Filip SHABANSKI……………………………………………………………………....60
13. MACEDONIAN LANGUAGE IN SECONDARY EDUCATION
Liljana MAKARIJOVSKA, Zhaklina GJORGIJOSKA…………………………......64
14. STUDENTS' ATTITUDES TOWARDS TEACHING GRAMMAR IN THE FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM
Vesna KOCEVA, Marija TODOROVA…………………………………………………69
15. FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM ANXIETY
Marija TODOROVA, Vesna KOCEVA..75
16. TEACHERS AS A FACTOR FOR THE DEVELOPMENT OF KEY COMPETENCE CULTURAL EXPRESSION AMONG STUDENTS
Svetlana PANDILOSKA GRNCHAROVSKA, Fadbi OSMANI, Gordana STANKOVSKA…………………………………………………………………...…82
17. INTRODUCTION OF THE DUAL SYSTEM IN THE BULGARIAN VOCATIONAL EDUCATION – REALITY AND CHALLENGES
Svetlana NIKOLAEVA…………………………………………………...……………86

18. THE VALUES OF EDUCATIVE FUNCTION IN RELATION PARENT-SCHOOL
Ardita CEKA, Rabije MURATI……………………………………………………….89
19. ELECTRONIC VERSUS TRADITIONAL TEST FOR MATHEMATICS IN PRIMARY SCHOOLS
Katerina PANEVA……………………………………………………………..93
20. THE SIGNIFICANCE OF LOCALLY DEVELOPED EDUCATIONAL SOFTWARE IN THE PROCESS OF SCHOOLS' COMPUTERIZATION
Olga SAMARDJIKJ JANKOVA……………………………………………………...99
21. THE ACTIVITY OF MUSICAL GAMES FOR CHILDREN
Mujeser ILJAZI……………………………………………………………………105
22. THE PATIENT IN THE PROCESS OF LEARNING IN HIGHER MEDICAL SCHOOL
Silvia KYUCHUKOVA……………………………………………………………110
23. INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN TEACHING MUSIC EDUCATION
Lence NASEV……………………………………………………………………113
24. LEISURE TIME AND SPORT ACTIVITIES OF STUDENTS FROM THE FACULTY FOR PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOL EDUCATION AT SOFIA UNIVERSITY "ST. KLIMENT OHRIDSKI" – BULGARIA
Georgi IGNATOV……………………………………………………………………116
25. PLACE OF LIVING AS A FACTOR IN ORGANIZING STUDENTS' LEISURE TIME
Despina SIVEVSKA, Biljana POPESKA……………………………………………122
26. METHODICAL APPROACH TO LEARNING ABOUT THE HOLOCAUST BY THE MODEL OF YAD VASHEM SCHOOL
Zhivorad MILENKOVIC……………………………………………………………..129
27. A HERMENEUTIC READING OF A POETIC LITERARY WORK DURING IMPLEMENTATION OF A LESSON
Milena RISTOVA-MIHAJLOVSKA…………………………………………………...136
28. SOME GUIDELINES FOR INTELLECTUAL PREPARATION DURING PHYSICAL CONTACT BETWEEN THE INSTRUMENT AND THE PIANIST
Angele MIHAJLOVSKI……………………………………………………………..142
29. IMPLICATION OF EFFECTIVE SCHOOL MANAGEMENT FOR THE CONTINUING PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF TEACHERS
Kristinka OVESNI, Emina HEBIB, Vera RADOVIĆ……………………………..148
30. THEORIES, SOCIAL EXPERIENCES AND PRACTICE IN INTERCULTURAL PEDAGODY
Alina SZCZUREK-BORUTA…………………………………………………………..157
31. TEACHERS' ASSESSMENTS OF CERTAIN CURRICULAR DETERMINANTS IN PRIMARY SCHOOL
Milan MATIJEVIĆ, Siniša OPIĆ, Goran LAPAT……………………………………162
32. THE SOCIO-POLITICAL IMPACT OF THE NEW SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL TRENDS IN ARCHAEOLOGY, HISTORY AND RELATED FIELDS
Ljuben TEVDOVSKI………………………………………………………………....172
33. THE PRACTICE OF TAEKWONDO AS A PREDICTOR OF MOTOR ABILITIES
Ivan PRSKALO, Anamaria RADIĆ……………………………………………………..178
34. THE RELATION MOTIVE - TEACHING CONTENT IN STIMULATING COGNITIVE ABILITIES THROUGH ARTISTIC ACTIVITIES AT PRESCHOOL AGE
Maja RAUNIK KIRKOV………………………………………………………………182
35. CONTEMPORARY ADULT LITERACY MODELS
Elena RIZOVA, Zoran VELKOVSKI……………………………………………......188

36. COMPARATIVE ANALYSIS OF PROGRAMS FOR PRE-SCHOOL EDUCATORS IN EUROPE
Kiril BARBAREEV, Alma TASEVSKA……………………………………………196
37. INCLUSIVE EDUCATION - ROLE OF THE TEACHER AND BENEFITS
Sonja PETROVSKA………………………………………………………………...203
38. THEORETICAL APPROACHES TO MODERN INTERPRETATION OF PEDAGOGY OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORTS
Eleonora MILEVA…………………………………………………………..........210
39. POSTMODERN CONCEPTS OF FOUCAULT'S EDUCATION AND ITS RELATIONSHIP WITH DISCIPLINE
Kushtrim AHMETI……………………………………………………………….215
40. ECOLOGY – A NECESSARY FACTOR IN TEACHING METHODS FOR NATURE AND SOCIETY STUDIES FOR FORMING A RESPONSIBLE PERSON
Oliver CACKOV, Tatjana GREGOVA...219
41. THE ISSUE OF RESPECTING THE DEVELOPMENTAL POSSIBILITIES AND ACTIVITY-PLANNING IN EARLY CHILDHOOD DEVELOPMENT
Alma TASEVSKA, Kiril BARBAREEV……………………………………………223
42. INTEGRATION OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES INTO PRESCHOOL EDUCATION
Tatyana V. NIKULINA…………………………………………………………….228
43. WHAT SHOULD MODERN SCHOOL LEARN
Snezana KIROVA, Dragana KUZMANOVSKA, Biljana IVANOVA……………...233
44. EDUCATIONAL FUNCTION OF THE SCHOOL IN CONTEMPORARY SOCIETY
Emilija PETROVA GORGEVA, Mitko KOCEV...238
45. SOME METHODS IN TEACHING PHYSICAL AND HEALTH EDUCATION
Marjan MALCEV…………………………………………………………………...243
46. REVIEW OF ADOLESCENT LITERATURE THROUGH COMPARATIVE ANALYSIS OF THE NOVELS "THE BLUE PATH OF LOVE" BY METODI MANEV AND "VOICE OF LOVE" FROM GROZDANA OLUJIC
Jovanka DENKOVA………………………………………………………………....247
47. INTERPRETATION OF A LYRIC POEM IN IV AND V GRADE
Blaze KITANOV, Irena KITANOVA……………………………………………..253
48. TRAINING EFFICIENCY OF CYCLISTS SPECIALIZED IN ROAD CYCLING
Ivan KOLEV………………………………………………………………………...258
49. PHYSICAL EDUCATION AND DIAGNOSTIC PROCEDURES
Veselina IVANOVA, Galena TERZIEVA…………………………………………..262
50. PROTECTION OF IMMOVABLE CULTURAL HERITAGE THROUGH EDUCATING STUDENTS OF PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION
Trajce NACEV, Dragan VESELINOV……………………………………………...265
51. FORMATION OF TOLERANCE IN ADOLESCENTS
Valentina VASILEVA…………………………………………………………..…..271
52. NEW EDUCATIONAL POLICIES AND THEIR REFLECTIONS ON SOCIAL DEVELOPMENTS
Daniela KOCEVA, Snezana MIRASCIEVA………………………………………275
53. PRESENCE OF ENTREPRENEURSHIP IN PRIMARY EDUCATION IN MACEDONIA
Lulzim MEHMETI…………………………………………………………………280
54. CONSONANT /J/ IN COLLOQUIAL SPEECH AND ITS IMPACT ON WRITING
Blaga PANEVA…………………………………………………………………....284
55. METHODICAL STRUCTURE OF A LESSON FOR INTERPRETATION OF A FAIRY TALE
Irena KITANOVA……………………………………………………………..…289

56. THE INFLUENCE AND THE EFFECTIVENESS OF FORMATIVE ASSESSMENT AND THE FEEDBACK IN STUDENTS' SUCCESS AND ACHIEVEMENTS
Valdeta ZENUNI-IDRIZI……………………………………………………………294
57. AESTHETIC EDUCATION OF EDUCATORS AS A FUTURE CHALLENGE
Valentina PAJAZITI, Vlora MARKU-TUQI………………………………………..299
58. SOCIAL AND COMMUNICATIONAL-INTERACTIVE COMPETENCES OF TEACHERS AND STUDENTS IN EDUCATION
Florina SHEHU…………………………………………………………………..302
59. INFLUENCE OF MEDICINES ON THE COGNITIVE SKILLS OF CHILDREN WITH CHRONIC DISEASES
Elena IVANOVA BUYUKLIEVA……………………………………………………….308
60. THE SPIRITUAL ASPECT OF HUMAN DEVELOPMENT AND THE EDUCATION IN XXI CENTURY
Eleonora PENCHEVA………………………………………………………………..312
61. RESEARCH IN TEACHING PRACTICE
Snezana JOVANOVA-MITKOVSKA……………………………………………...316
62. HOW ARE PEACE AND TOLERANCE REPRESENTED IN HISTORY TEXTBOOKS FOR PRIMARY AND SECONDARY EDUCATION
Todor CEPREGANOV, Sonja NIKOLOVA………………………………………..324
63. ETHICS AS TEACHING
Trajce STOJANOV…………………………………………………………………330
64. RISK ASSESSMENT OF HYGIENIC AIR QUALITY UPON PRESCHOOL CHILDREN'S HEALTH IN KINDERGARTEN "VERA CIRIVIRI TRENA" IN SHTIP
Snezana STAVREVA VESELINOVSKA……………………………………………335
65. ABOUT SOME EDUCATIONAL GOALS IN TEACHING-SOCIO-CULTURAL PROBLEM OR A CHALLENGE MODERN EDUCATION
Snezana MIRASCHIEVA, Emilija Petrova GJORGJEVA, Daniela KOCEVA….339
66. ESCAPE FROM THE WAR –TIME IN THE UNCERTAINTIES OF LIFE TO REFUGEE IN BULGARIA. FUNDAMENTAL RIGHTS OF PERSONS SEEKING INTERNATIONAL PROTEKTION IN TERMS OF THE BUREAUCRATIC SYSTEM IN BULGARIA
Pavlin PETROV……………………………………………………………………....344
67. HIGHER EDUCATION IN THE PERIOD OF TRANSITION
Verica JOSIMOVSKA…………………………………………………………..........353
68. RESEARCH OF THE CONFLICT ZONES IN THE SYSTEM OF INTERPERSONAL RELATIONSHIPS OF THE CHILD BY THE METHODOLOGY OF RENE GILLE
Julia DONCHEVA…………………………………………………………………….356
69. CLASSROOM SOCIAL CLIMATE
Despina SIVEVSKA…………………………………………………………………....360
70. COMPATIBILITY OF PRESCHOOL AND PRIMARY SCHOOOL CURRICULA IN R. MACEDONIA
Snezana JOVANOVA-MITKOVSKA, Biljana POPESKA………………………….366
71. THE IMPORTANCE OF THE CAREER CONSELING PROCESS
Tanja ATANASOSKA, Biljana CVETKOVA DIMOV, Ana GJORGJEVA……….376
72. ROLE OF MANAGEMENT IN IMPLEMENTING EDUCATION INCLUSIVE POLICIES
Sadete TERNAVA-OSMANI, Voglushe KURTESHI……………………………….380
73. WHICH FACTORS ACCORDING TO THE PARENTS AFFECT THE EDUCATION OF CHILDREN
Voglushe KURTESHI………………………………………………………………..385

74. THE PHILOSOPHICAL PARADIGM OF SIGMUND FREUD
Slobodan MARKOVIC...370
75. EDUCATIONAL NEEDS AND ACHIEVEMENTS OF ROMA CHILDREN AND OTHER CHILDREN FROM MARGINAL ETHNIC GROUP IN RM
Stevan ALEKSOVSKI...377
76. COMMUNICATIVE-PEDAGOGICAL FEATURES OF COMMUNICATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS-COMMUNICATIVE COMPETENCE
Biljana GRAMATKOVSKI, Jasminka KOCHOSKA.......................................387

UDK: 374.7:373.3(497.7)

CONTEMPORARY ADULT LITERACY MODELS

Elena RIZOVA [1]
Zoran VELKOVSKI [2]

Abstract

In the past decades people have been facing increasing demands for participation in the lifelong learning process in all of its forms of manifestation. European educational policy documents are emphasizing the crucial role of literate people in accomplishing and sustaining economic growth and social cohesion of every country. Labour market demands people with high literacy skills which exceed basic literacy, and are integrating functional, emotional, critical and other literacies required for active participation in the knowledge based societies.

This paper aims to provide a comparative view of successful literacy models and the literacy model used in the Republic of Macedonia. Successful practices that Paulo Freire's critical literacy model applies are stepping outside the conventional literacy approaches, based primarily on adults' interests and motives for involving in any kind of educational activity. The results are pointing to the fact that it is necessary to create and implement an appropriate literacy model which will surpass the barriers of formal educational manifestation.

Conclusions and recommendations offered in this paper are pointing towards future steps and challenges that Macedonian adult educational system should undertake in order to place solid base in eradicating this "educational plague".

Keywords: *adult education, lifelong learning, critical literacy.*

СОВРЕМЕНИ МОДЕЛИ ЗА ОПИСМЕНУВАЊЕ НА ВОЗРАСНИ

1. Вовед

Потенцирајќи го барањето за афирмирање на доживотно учење како лична и општествена потреба, современите животни услови ѝ даваат нов третман на писменоста гледајќи ја како комплексна акција на личноста сама по себе, но и на општеството во целина.

Имајќи ги предвид податоците за неписменото возрасно население во светски размери, описменувањето на возрасните како глобална активност се наметнува како неопходност. Заложбите на светските образовни организации, меѓу кои и УНЕСКО, зборуваат за сериозноста и длабочината на проблемот кој не може да се надмине со брзи и палијативни интервенции. Денес, евидентно е дека станува збор за појава која во голема мера ја погодува и Република Македонија и која доколку сакаме да ја надминеме ќе треба да вложиме големи напори, вештини и упорност на сите фактори вклучени во еден сеопфатен и добро организиран процес.

2. Системска и програмска конципираност на описменувањето на возрасните во рамките на основното образование за возрасни

Во Република Македонија постои нееднаквост во ставовите на експертите за дефинирање на писменоста, односно, кои се критериумите според кои луѓето се сметаат за писмени или неписмени.

[1] University Ss Cyril and Methodius – Skopje, Faculty of Philosophy - Skopje, Republic of Macedonia, elenarizova@fzf.ukim.edu.mk
[2] University Ss Cyril and Methodius – Skopje, Faculty of Philosophy - Skopje, Republic of Macedonia, zoran@fzf.ukim.edu.mk

Иако владее мнението дека писменоста во Република Македонија се дефинира како „оспособеност на возрасниот да чита, пишува и смета (собира, одзема, множи и дели) и да ги применува стекнатите знаења, вештини и способности во секојдневниот живот“,[1] сепак, официјалната дефиниција според која ќе се раководиме во толкувањето на писменоста, а според тоа и за неписменоста, е дефиницијата на УНЕСКО-виот Институт за статистика, каде официјалното толкување на писменоста во Република Македонија се врши според Пописот на населението од 2002 година: *„Секоја личност која завршила повеќе од три одделенија од основното образование се смета за писмена. За писмена ќе се смета и онаа личност без училишна квалификација, но со завршени 1-3 одделенија, која ќе знае да чита и пишува одредена композиција (текст) поврзан со секојдневниот живот (да знае да прочита и напише писмо без оглед на јазикот и азбуката). Односно, доколку личноста нема образование или, пак, завршила само 1-3 одделенија и не знае да прочита и напише композиција (текст) поврзан со секојдневниот живот (да прочита и напише писмо), тогаш таа личност ќе се смета за неписмена“.*[2]

Оваа дефиниција сама по себе имплицира на формалниот карактер кој го има писменоста на возрасните во Република Македонија, а кое е врзано со основното образование за возрасни. Во Република Македонија, според Законот за образование на возрасните, основното образование за возрасните се изведува во специјализирани училишта и институции според соодветни наставни планови и програми.

Според Законот за образование на возрасните[3], наставата во основното образование за возрасните се изведува според посебни наставни програми кои ги донесува установата, односно институцијата за образование на возрасните. Во член 20 од Законот, се наведува дека освен што *програмите за образование на возрасните* можат да се изведуваат преку редовна настава, консултативно-инструктивна настава и дописно-консултативна настава, можат да се остваруваат и преку отворена настава, теленастава, настава на далечина, мултимедиска и на друг соодветен начин. Мора да се признае дека последните форми сѐ уште не заживеале во андрагошката практика и не се среќаваат често во институциите за основно образование на возрасни.

Програмите, пак, можат да ги реализираат наставници, професори, инструктори за практична настава и стручни соработници. Кадарот кој учествува во образованието на возрасните треба да се стекне со посебна подготовка за работа со возрасни, која се организира во соодветни установи и институции. Тие, исто така, имаат право и обврска на постојано стручно усовршување, како и усовршување во работата со возрасните.

Учесници во програмите можат да бидат сите лица кои имаат навршено 15 години и ги исполнуваат другите услови пропишани со програмите. Исто така, возрасните имаат законска обврска да потпишат соодветен договор со установата која ја реализира образовната активност, со што се стекнуваат со статус на *учесник во програма за образование на возрасни.* За знаењата, вештините, способностите и компетенциите стекнати од посебните програми за образование на возрасните се добива сертификат. Исто така, во програмите за реализација на основното образование на возрасните им е овозможено на оние кои поседуваат одредени знаења, вештини и способности, но не и сертификат за тоа, да ги докажат полагајќи соодветни испити во соодветни установи за основно образование. Со тоа им се овозможува да им се признае неформалното образование и учење, како и богато животно и работно искуство со кое располагаат возрасните луѓе.

Освен преку програмите што ги реализираат основните училишта за возрасни на територијата на Република Македонија, постојат и поинакви програми, кои, пред сé, имаат ремедитивна функција: *програми за дооформување на основното образование на возрасните* (за оние лица кои од која било причина го прекинале редовното школување) и *програми за паралелно дооформување на основното образование на возрасни и на стручно оспособување* (која им овозможува на невработените лица покрај основното образование да се стекнат со стручна квалификација од најнизок степен).

---

[1] Национален извештај – Развој и состојби во образованието и обуката на возрасните во Република Македонија, CONFINTEA VI, Шеста меѓународна конференција за образование на возрасни, 2008, стр. 41.

[2] Дефинирање на писменоста во Република Македонија според УНЕСКО-виот Институт за статистика (UNESCO Institute for Statistics (2011), *Education Indicators and Data Analyses*, UNESCO).

[3] Министерство за образование и наука на Република Македонија (2008),*Закон за образование на возрасните*, Членови 17 и 18, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 7/08.

Наставните планови и програми во основното образование на возрасните се распоредени во осум образовни циклуси со времетраење од четири години. Во рамките на една учебна година, возрасните завршуваат два, наместо еден образовен циклус, каков што е случајот кај децата од основното образование. На тој начин, основното образование на возрасните се скратува на половина споредено со основното образование на децата, а, сепак, се признава како регуларно завршено основно образование. Меѓутоа, имајќи ги предвид семејните, работните и другите ангажмани со кои возрасните секојдневно се соочуваат, останува предизвик да се задржат во „училишните клупи“ подолго време, особено доколку образовниот процес не покаже веднаш видливи ефекти.

Наставниот план е изготвен според истата методологија како и наставниот план за децата од основното образование, базирајќи се на одреден соодност меѓу задолжителни, изборни и факултативни предмети чии содржини, главно, се исти со содржините за децата од основното образование и отстапуваат од интересите на возрасните слушатели. Голем проблем претставува и недостатокот од учебни помагала, кои најчесто се преземаат од редовното образование на децата и не се прилагодени кон специфичностите на возрасните слушатели. Тоа истовремено претставува една од поголемите пречки која предизвикува незаинтересираност и демотивација кај возрасните за учење.

Во основното образование на возрасните се нудат *три модела на наставни планови* од кои два се за редовна настава и еден за подготвителна настава:

- Наставен план за адолесценти од 15-24 годишна возраст (кој трае 4 учебни години);
- Наставен план за возрасни над 24 годишна возраст (кој исто така трае 4 учебни години, но е со редуциран број на наставни предмети и часови седмично. Тоа се должи, пред сé, на сознанијата за специфичните потреби, животни и работни обврски на возрасните над 24 години);
- Наставен план за подготвителна/консултативна настава со возрасни (кој е наменет за оние возрасни кои имаат одредени елементарни предзнаења за читање, пишување и сметање и се оспособени за самообразование со одредена помош, вработени се и не се во можност да ја следат редовната настава).

Елаборирајќи го прашањето за неписменоста во Република Македонија, неминовно е да укажеме на статистичката слика на (не)писменоста. 26,09% од активното население над 15 годишна возраст во земјата поседува неповолно образовно ниво, односно 0,72% се без образование, 3,48% се со незавршено основно образование и 21,89% се со основно образование. Соодносот меѓу мажите и жените со неповолно образовно ниво е прикажан во табелата подолу:

Табела бр. 1: Активно население над 15 години според училишна подготовка[1]

Школска подготовка	**Активно население**	
	2011	**%**
Вкупно	**944 216**	
Без образование	6 789	0,72
Незавршено основно образование	32 899	3,48
Основно образование	206 730	21,89
Мажи		
Вкупно	**569 994**	
Без образование	3 682	0,39
Незавршено основно образование	19 495	2,06
Основно образование	135 658	14,37
Жени		
Вкупно	**374 223**	
Без образование	3 107	0,33
Незавршено основно образование	13 405	1,42
Основно образование	71 072	7,53

За статистичкиот профил на писменоста во Република Македонија единствени официјални податоци добиваме од Државниот завод за статистика кој се повикува на последниот Попис на населението од 2002 година. Податоците за процентот на неписмено население е прикажан во следниот табеларен приказ:

Табела бр.2: Стапка на писменост изразена во проценти според Пописот на населението од 1994 и 2002 година

Р.Македонија	Стапка на писменост (%)					
	1994			**2002**		
	Сé	Мажи	Жени	Сé	Мажи	Жени
ВКУПНО	94,04	97,19	90,94	96,38	98,29	94,47

Како што може да се види од табелата, Република Македонија во 2002 година има само 3,62% неписмено население постаро од 15 години, што компарирано со близу 6% неписмено население од 1994 година е позитивен показател. Меѓутоа, овие податоци се добиени со помош на <u>погрешен метод за собирање податоци кој се темели единствено на исказите на попишаното население за сопственото образовно ниво.</u> Со оглед на бројот на населението кое е без образование и со незавршено основно образование прикажан во Табела бр. 1, можеме да констатираме дека бројот на неписмено население е многу поголем.

Може да се заклучи дека состојбата со неписменоста во Република Македонија ја зголемува потребата од заедничка координирана акција на формалниот и неформалниот сектор во државата, односно остварување тесна соработка меѓу воспитно-образовните институции, локалната и

[1] Податоците се преземени од Соопштение на Државниот завод за статистика за 2011 година.

централната самоуправа, социјалните партнери и невладините организации во нивелирањето на неповолното образовно ниво на населението и вклучување во основното образование, притоа водејќи сметка за нивното животно и работно искуство.

3. Моделот на описменување на Пауло Фреире

3.1. Критичка писменост

Дефинирањето на критичката писменост неминовно се поврзува со името на бразилскиот андрагог Пауло Фреире (Paulo Freire), кој ја воздигнува на ниво на базична писменост и ѝ дава значење на револуционерна активност за консциентизација (освестување) од апатијата на недемократското живеење.

Според Фреире, критичката писменост подразбира активно учество на читателите во процесот на читање, со што се врши премин од пасивно восприемање на текстот кон преиспитување, прашување или оспорување на напишаното од одреден автор. Таа се фокусира на моќната врска меѓу читателот и напишаното и ја промовира рефлексијата, трансформацијата и акцијата.[1] Со помош на критичката писменост луѓето се оспособуваат подлабоко да размислуваат за напишаното, да се сомневаат во неговата точност, да бараат алтернативни објаснувања како начин за подобро разбирање и усвојување на комплексниот текст.[2]

Критичката писменост ги поттикнува читателите активно да го анализираат напишаното и нуди соодветни стратегии за откривање на „скриените“ пораки во текстот. Таа е сигнификантно условена од минатите искуства кои личноста ги имала во животот. Во зависност од нив, од формираниот поглед на светот, како и од стекнатите знаења, се формира комплетна слика или претстава за прочитаното.

За поттикнување, развивање и негување на критичката писменост посебна улога има и едукаторот. Покрај неговите улоги на медијатор, фасилитатор, насочувач и стимулатор во процесот на учење, неговата основна улога е да ги научи возрасните да ја читаат и пишуваат сопствената реалност, преку нивно поттикнување да размислуваат критички за светот и да го заземат своето место во него со зголемена и луцидна свесност за нивната сопствена променлива реалност.

Од самиот почеток, Фреире ја отфрла хипотезата за чисто механистичка програма за описменување и проблемот со подучувањето на возрасните како да читаат го гледа во релација со будење на нивната свесност. Начинот, односно методот, со кој може да им се помогне на возрасните да преминат од наивна кон критичка свесност е следниот:

- преку активен дијалошки, критички и критичко-стимулативен метод;
- преку промена на програмската содржина во образованието;
- преку користење наставни техники за стимулирање на критичкото размислување.

Пауло Фреире овој метод го базира на дијалогот, кој според него претставува хоризонтална релација меѓу личностите и е спротивност на антидијалогот како вертикална (надредена) комуникација меѓу луѓето.

3.2. Значењето на зборот и јазикот во моделот за описменување на Пауло Фреире

Фреире инсистира на внесување *зборови* во програмите за описменување кои ќе доаѓаат од *„универзумот на зборот“* на луѓето кои учат, кои го изразуваат нивниот сопствен јазик, стравови, потреби и соништа. Зборовите треба да бидат проткаени со значењето на егзистенцијалното искуство на луѓето кои се описменуваат, а не со искуството на наставникот. Единствено преку истражување на *универзумот на зборот*, ќе ги дознаеме зборовите на *читањето на светот* на оние кои се описменуваат.[3]

Фреире особено значење му придава на *јазикот*, како основна алатка во процесот на описменување. Тој става особен акцент на јазикот на малцинствата, на кои им е ускратена можноста да се описменуваат на својот мајчин јазик, што е круцијално во методот на описменување на Фреире. „Да

---

[1] Freire, P. (2008). Education for critical consciousness. London: Continuum.

[2] McLaughlin, M., DeVoogd, G. L. (2004). *Critical Literacy: Enhancing Students' Comprehension of Text.* New York: Scholastic.

[3] Фреире ретко го употребува терминот неписмени луѓе, реферирајќи на негативната конотација на терминот.

се негира можноста за користење на мајчиниот јазик во процесот на описменување е исто како да се негираат правата на учениците, кои се сржта на еманципаторската писменост.“[1] Јазикот, според него, е посредничка сила на знаењето, но тој е, исто така, и самото знаење.

Според тоа, писменоста може да биде единствено еманципаторска и критичка доколку се спроведува со јазикот на народот. Со нативниот (мајчиниот) јазик учениците учат да го именуваат нивниот свет и го започнуваат процесот на менување на општествените и политички структури кои ги држат затворени во нивната *култура на тишината*.

3.3. Концепт на „банкирање“

Новиот револуционерен метод на описменување на Пауло Фреире се јавува како антитеза на дотогашниот (а и сегашен) концепт на т.н. „банкирање“ или „банковно образование“.

Според Фреире, образованието страда од „наративна“ болест.[2] Внимателната анализа на односот ученик-наставник, во и надвор од училиштето, укажува на неговиот наративен карактер. Во овој однос се вклучени *наратор* (субјект), тоа е наставникот и *слушател* (објект) кој го претставува ученикот. Содржината на образованието, пак, која е дел од оваа дидактичка триангулација, често поради нарацијата добива безживотен и петрифициран карактер.

Со зборувањето (нарацијата), наставникот има за цел да ја *наполни* главата на ученикот со содржини кои се оттуѓени од реалноста, дисконектирани од тоталитетот кој би им дал значење. Ученикот, пак, претставува „контејнер“, „сад“ или „кутија“ која треба да биде наполнета со содржини преку нивно механичко меморизирање. „Колку повеќе ќе ги наполни контејнерите, толку наставникот е подобар. Колку контејнерите ќе дозволат да бидат наполнети, толку подобри ученици ќе бидат.“[3] Образованието станува чин на депозитирање, во којшто наставникот е депозитор, а ученикот сефот.

Овој концепт на „банкирање“ во образованието ја сведува активноста на ученикот на пасивен објект, примател и чувар на информации. Колку повеќе учениците се обидуваат да ги зачуваат (меморизираат) депозитите, толку не ја развиваат критичката свест која е неопходна за трансформирање на светот во кој живеат. Колку повеќе ја прифаќаат пасивната улога која им е наметната, толку се склони кон адаптибилност на фрагментарната реалност која им е депонирана од страна на наставниците. Со ваквото образование тие стануваат *homo objectus* наместо *homo rationalis.*

3.4. Процесот на описменување

„Во општество во кое треба да се направат суштински и радикални промени, во општество каде реевалуирањето треба да се базира на интелектуална анализа, потребен е *комплетно нов образовен* систем кој ќе се фокусира на развојот на интелектуалната моќ на човекот и изградувањето на мисловни рамки кои ќе можат да се носат со товарот на скептицизмот и отфрлањето на дотогашните начини на размислување.“[4]

Овие размисли на Карл Мајнхајм ги дели и Пауло Фреире, кој своето револуционерно образование го базира на нова форма на наставна работа во т.н. *културни кружоци* кои претставуваат спротивност на формалните училишни установи.

Наспроти наметнувањето на идеи од страна на наставникот, како пасивен концепт на образование, културните кружоци ќе имаат за задача да му помогнат на возрасниот човек кој не знае да чита и пишува да премине од *наивната* кон *критичката свесност*. Наместо наставник, во културните кружоци има едукатор; наместо предавања, се води дијалог; наместо ученици, има група учесници; наспроти оттуѓувачки содржини за учење, компактни програми кои се „кодифицирани“ во лекции за учење. Во културните кружоци се учи низ дебата за теми кои можат да ги предлагаат самите учесници.

Програмата и самиот процес на описменување на возрасните на Фреире се базира на три елемента:

- на *дијалошкиот метод*, како стимулативен метод за развој на критичката свест;
- на *промената на програмските содржини* во описменувањето;

[1] Freire, P. (1987), *Literacy: Reading the Word and the World*, Westport: Bergin and Garvey, стр.151.
[2] Нарацијата според Фреире се однесува на раскажувањето, опишувањето, долгото и празно зборување.
[3] Freire, P. (2009), *Pedagogy of the Oppressed*, London: Continuum. стр.72.
[4] Mainheim, K. (1999), *Diagnosis of our time*, London: Routledge.

- користење на *техниките на тематско разгранување* и *кодифицирање* на наставните содржини.

При изготвувањето на програмата за описменување, Фреире сугерира да се почне најпрво од поопшти и пошироки теми кои ги нарекува „генеративни теми“ од кои подоцна ќе произлезат поконкретни и поспецифични теми, кои понатаму се разработуваат низ практични „кодифицирани“ ситуации од секојдневниот живот.

Уште при самиот почеток, пред да го креира својот метод на описменување, Фреире ја отфрла хипотезата за механичко стекнување вештини за читање, пишување и сметање и го прифаќа проблемскиот пристап во описменувањето на возрасните, кој во целост одговара со карактеристиките за учење кај возрасните ученици. Имено тој вели: „Како што возрасните ги разбираат феномените претставени во проблемските ситуации, така ги разбираат и нивните каузални врски. Колку повеќе ќе ја прифатат каузалноста (причинско-последичните врски), толку повеќе ќе можат да изградат критички однос кон реалноста“.[1]

Кодирањето на програмските содржини претставува визуелна репрезентација на една егзистенцијална ситуација која прикажува неколку конститутивни елементи во интеракција. *Декодирањето*, кое го вршат возрасните ученици, претставува анализа на кодираната ситуација низ дијалог со едукаторот и останатите членови на групата.

Заклучок

Во современото општество кое е базирано на знаење (knowledge-based society), кое претставува сложен и динамичен социјален систем, неписменоста претставува проблем кој го инхибира да се развива и да напредува, што понатаму се рефлектира и врз личниот напредок и развој на индивидуите кои живеат во него.

Денес, потребата од засилување на напорите за вклучување на возрасните во процесот на описменување и нивно активно инволвирање во процесот на стекнување базично образование, во Република Македонија претставува еден од најзначајните приоритети во областа на образованието на возрасните. Поради тоа, изминатата деценија во Република Македонија се карактеризира со зголемени заложби за реформирање на образованието на сите степени, вклучувајќи го образованието на возрасните. За таа цел изготвени беа голем број стратегиски, законски и оперативни документи меѓу кои од најголема важност се издвојуваат: *Националната програма за развој на образованието 2005-2015* и *Законот за образованието на возрасните*, како и формирањето на посебни државни тела за образование на возрасни (*ЈУ Центар за образование на возрасни* и *Совет за образование на возрасни*).

Меѓутоа, сé додека лаички и паушално се третира „лажната“ едноставност на проблемите поврзани со образованието на возрасните и мислењето дека тие можат многу лесно да се решат, обесхрабрувачки ќе бидат резултатите на оние кои се бават со нив. Образовните проблеми на возрасните се многу покомплексни отколку што се чинат. Токму поради тоа, неписменоста сè уште претставува траен проблем со кој се соочуваат и најразвиените земји, па и Република Македонија. Сé додека неписменоста како најадекватен пример за образовна нееднаквост и општествена ексклузија не е третирана соодветно, неможно е да се очекува успешен развој на образованието на возрасните во целина.

Писменоста, според Фреире, не треба да се сфаќа само како еквивалент за еманципација на луѓето. Таа е поограничен, но суштински предуслов за впуштање во борбата за значење и моќ. Да се биде писмен, не значи да се биде слободен, туку да се биде присутен и активен во борбата за враќање и воспоставување на сопствениот глас, историја и иднина. Писменоста го обезбедува основниот предуслов за организирање и разбирање на општествено конструираната природа на субјективност и искуство, како и за оценување на тоа како знаењето, моќта и социјалните односи можат да бидат колективно фалсификувани во служба на демократското општество и желбите на богатите и моќните.

Гледана во поширока смисла, писменоста според Фреире не само што овозможува стекнување на педагошки вештини и критичка анализа, таа, исто така, станува двигател за преиспитување на општествените дефиниции за пол, раса, класа, итн., како историски и општествени конструкти. Неписменоста, пак, како антоним на писменоста и нејзина суштинска спротивност, го

[1] Freire, P. (2008), *Education for Critical Consciousness*, London: Continuum, стр. 39.

означува нивото на политичко и интелектуално незнаење и можен класен, полов, расен или културен отпор. Таа се однесува и на функционалната неспособност или отпор на луѓето да го читаат на критички начин зборот и нивниот живот.

Едно од насилствата предизвикано со неписменоста е и задушувањето на свеста и експресијата на луѓето кои се оневозможени да читаат и пишуваат, лимитирајќи ја нивната можност да пишуваат за нивниот поглед на светот (за кое Фреире фигуративно вели - читање на светот). Дури и доколку неписменоста не ги збрише сите општествено креирани врски меѓу јазикот, мислата и реалноста таа, сепак, е пречка во постигнувањето на активно граѓанство и како таква, треба да ѝ се даде соодветно место на листата на образовни приоритети.

References

Freire, P. (1987), *Literacy: Reading the Word and the World*, Westport: Bergin and Garvey, стр.151.

Freire, P. (2008), *Education for critical consciousness*, London: Continuum.

Freire, P. (2009), *Pedagogy of the Oppressed*, London: Continuum. стр.72

Mainheim, K. (1999), *Diagnosis of our time*, London: Routledge.

McLaughlin, M., DeVoogd, G. L. (2004). *Critical Literacy: Enhancing Students' Comprehension of Text.* New York: Scholastic.

UNESCO Institute for Statistics (2011), *Education Indicators and Data Analyses*, UNESCO.

Велковски, З. (2005), Lacrimae mundi, Скопје: Педагошки завод на Р. Македонија.

Министерство за образование и наука на Република Македонија. (2008). *Закон за образование на возрасните*, Членови 17 и 18, Службен весник на Република Македонија бр. 7/08.

Национален извештај – *Развој и состојби во образованието и обуката на возрасните во Република Македонија,* CONFINTEA VI, Шеста меѓународна конференција за образование на возрасни, 2008, стр. 41.

Ризова, Е. (2015), *Возрасните и писменоста*, Скопје: Филозофски факултет – Скопје.